

Problems of recovery of court costs in civil courts

Nargiza SULAYMONOVA¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2022

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2023

Available online

15 February 2023

Keywords:

court costs,

state tax,

exit,

exemption from court costs,

tax.

ABSTRACT

Currently, one of the main forms of human rights protection is legal protection. The implementation of these rights, in turn, implies the importance of creating a mechanism for the recovery of court costs by the state.

Although public relations associated with legal costs are not a new relationship, they are considered to be an institution that has not yet been fully studied in practice. During the study of the topic, judicial practice and legislation were studied.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss1/S-pp182-185>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Фуқаролик судларида суд харажатларини ундириш муаммолари

АННОТАЦИЯ

Хозирги пайтда инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг асосий кўринишларидан бири бу суд орқали ҳимояланышдир. Бу ҳуқуқларни амалга ошириш эса ўз навбатида давлат томонидан суд харажатларини ундириш механизмини яратиш муҳимлигини англатади.

Суд харажатлари билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар янги муносабат бўйлмаса-да, ҳуқуқни қўллаш амалиётида ҳали тўлиқ ўрганилмаган институт бўлиб саналади. Мавзуни ўрганиш давомида суд амалиёти ва қонунчилиги ўрганилди.

Калим сўзлар:

суд харажатлари,

давлат божи,

чиқим,

суд харажатларидан озод қилиш,

солиқ.

¹ Teacher of the Department of Civil Procedural and Economic Procedural Law of Tashkent State University of Law. Tashkent, Uzbekistan. E-mail: snm1188@mail.ru

Проблемы взыскания судебных расходов в гражданских судах

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

судебные расходы,
государственная пошлина,
издержки,
освобождение от судебных
расходов,
налог.

В настоящее время одной из основных форм защиты прав человека является судебная защита. Реализация этих прав, в свою очередь, предполагает важность создания механизма возмещения государством судебных расходов.

Хотя общественные отношения, связанные с судебными расходами, не являются новым отношением, они считаются еще не до конца изученным институтом в практике. В ходе изучения темы изучалась судебная практика и законодательство.

Аввало шуни айтиш жоизки, мамлакатимизда давлат божига оид муносабатлар Ўзбекистон Республикасининг амалдаги Солиқ кодекси, Фуқаролик процессуал кодекси ва “Давлат божи тўғрисида”ги бошқа қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади. Солиқ кодексининг 328-моддасида қайси ҳужжатлардан ва қандай асосда давлат божи ундирилиши белгилаб қўйилган. Давлат божи – амалга оширилган қатор хизматлар, хусусан, суд томонидан даъво аризалари ва бошқа ҳужжатларнинг қабул қилиниши, фуқаролик ҳолати далолатномаларини қайд этиш, қатор ҳужжатларни бериш, шунингдек, маҳсус ҳуқуқни берганлик учун ундириладиган тўловдир.

Амалиётда учрайдиган кўпгина муаммолар айниқса, суд харажатларини ундириш, улардан озод қилиш, бўлиб-бўлиб тўлаш билан боғлиқ масалаларга аниқлик киритиш масъулияти мавжуд.

Ўзбекистон Республикасининг “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни[1]да давлат божи ставкаларининг миқдорлари белгиланган бўлиб, унда давлат божини ундириш асослари, жумладан: фуқаролик ишлари бўйича судларга бериладиган даъво аризаларидан, давлат бошқаруви органларининг, маъмурий-ҳуқуқий фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган бошқа органларнинг, фуқаролар ўзини-ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан берилган аризалардан (шикоятлардан), алоҳида тартибда юритиладиган ишларга доир аризалардан, фуқаролик ишлари бўйича судларнинг ҳал қилув қарорлари, иш юритишни тугатиш тўғрисидаги, даъвони кўрмасдан қолдириш тўғрисидаги, суд жарималарини солиш тўғрисидаги ажримлар устидан бериладиган апелляция, кассация шикоятларидан ва назорат тартибидаги шикоятлардан, ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорлари юзасидан низолашиш ҳақидаги аризалардан, ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорларини мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш тўғрисидаги аризалардан, ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорлари юзасидан низолашиш ҳақидаги, ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорлари мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш тўғрисидаги ишлар юзасидан фуқаролик ишлари бўйича суд ажримлари устидан бериладиган апелляция, кассация шикоятларидан ва назорат тартибидаги шикоятлардан, чет давлат судининг ҳамда чет давлат ҳакамлик судининг (арбитражининг) ҳал қилув қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш ҳақидаги аризалардан, чет давлат судининг ҳамда чет давлат ҳакамлик судининг

(арбитражининг) ҳал қилув қарорини тан олиш ва ижрога қаратиш тұғрисидаги ишлар юзасидан фуқаролик ишлари бүйича суд ажримлари устидан бериладиган апелляция, кассация шикоятларидан ва назорат тартибидаги шикоятлардан, шунингдек фуқаролик ишлари бүйича судлар томонидан ҳужжатларнинг дубликатларини ва күчирма нусхаларини берганлик учун ундирилиши келтирілген.

“Давлат божи тұғрисида”ги Қонуннинг 8-моддасига кўра, давлат божини тұлашдан озод қилинган шахслар доираси берилген бўлиб, унда 42 турдаги шахслардан давлат божи ундирилмаслиги белгиланган. Шу билан бирга, ушбу модданинг сўнгигида айрим шахсларнинг талабларини қаноатлантириш тўлиқ ёки қисман рад этилиши мумкинлиги, агар рад этилса, давлат божи шу шахслардан талабларнинг қаноатлантирилиши рад этилган миқдорига мутаносиб равишда ундирилиши белгилаб берилган. Яъни бундан келиб чиқадики, мазкур нормада белгиланган барча ҳолатларда ҳам субъектлар тўлиқ равишида давлат божидан озод қилинмаслиги мумкин экан. Бунда давлат божи манфаати ҳимоя қилинаётган шахс томонидан тўланиши қайд этилган.

Фуқаролик процессуал кодексининг 133-моддасига асосан, суд харажатларини тўлашни кечиктириш, бўлиб-бўлиб тўлаш ва уларнинг миқдорларини камайтириш қоидалари берилган. Ушбу модда қоидаларига кўра, давлат божини тўлашни кечиктиришга қонунчиликда белгиланган ҳоллардагина йўл қўйилади. Суд тарафларнинг мулкий аҳволига қараб, улардан бирининг ёки иккаласининг давлат даромадига ундириладиган суд харажатларини тўлашни кечиктиришга ёки бўлиб-бўлиб тўлашга йўл қўйиши, шунингдек бу харажатларнинг миқдорини камайтириши мумкин. Бу қоида бўйича аниқ бир тенденция йўқлиги сабабли судларда суд харажатларини кечиктириш, бўлиб-бўлиб тўлаш масаласини ҳал қилиш деярли учрамайди. Айниқса, Фуқаролик процессуал кодексига асосан суд харажатлари тури ҳисобланган ишни кўриш билан боғлиқ бўлган чиқимларни ундириш суд қарорлари билан ундирилади. Яъни бунда суд харажатлари иш кўриб, якунлангандан сўнггина ундирилади.

Тахминан, статистика бўйича суд харажатларининг 95 фоизи суд қарорлари билан ундирилади. Шунинг учун амалиётда суд чиқимларини ундириш хусусан гувоҳларга, экспертларга, мутахассисларга, таржимонларга тўланиши лозим бўлган суммаларни ундиришда қўпгина муаммолар мавжуд. Биргина экспертга тўланиши лозим бўлган суд чиқими ундириш суд қарори билан амалга оширилишига қарамай, амалиётда экспертга қилган хизмати учун суд чиқимлари эксперт хулосаси бергунга қадар тўланади. Бу ҳам ўз навбатида муаммолар келиб чиқишига сабаб бўлади. Шунинг учун бу бўйича аниқ таклифлар асосида нормалар яратиш мақсадга мувофиқ.

Шу билан бирга, ҳозирги кунда фуқаронинг молиявий аҳволини тасдиқловчи ҳужжатларнинг тахминий рўйхати мавжуд эмас. Яъни бунда шахсан суд қайси фуқароларга нисбатан суд харажатларини кечиктириш, бўлиб-бўлиб тўлаш масаласини ҳал қила олмайди. Бундай ҳужжатларнинг тахминий рўйхатини шакллантириш мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Шунингдек, Фуқаролик процессуал кодекси айрим нормаларни замон талабларига мослаштириш учун қўйидаги масаларни кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Жумладан, суд харажатларидан озод қилиш жараёнини стандартлаштириш: бунда суд харажатларини тўлашдан озод қилиш борасида стандартлар қабул қилиш ва улар ҳақидаги маълумотларни кенг тарғиб этиш; суд харажатларини тўлашдан озод қилиш тўғрисидаги аризанинг ҳамда суд ажримининг намунавий шаклларини ишлаб чиқиш; суд харажатлари бўйича Солиқ кодекси ва Фуқаролик процессуал кодекси нормаларини уйғунлаштириш; даъво аризасини (аризани) судга топширишда тўланиши керак бўлган давлат божи миқдорининг энг кам қийматини белгилаш ва бу ҳақда процессуал қонунчиликка ўзгартириш киритиш; ишни тайинлашда тўланиши керак бўлган бошқа хил суд йиғимлари миқдорининг энг кам қийматини белгилаш ва бу ҳақда процессуал қонунчиликка ўзгартириш киритиш керак.

Шундай экан, юқорида берилган тавсиялар асосида фуқаролик процессуал қонунчиликка ўзгартириш киритилса, суд харажатларини ундириш масаласида анча илдамликка эришилар ва амалиётда муаммолар келиб чиқилишининг олди олинар эди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси. www.lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат божи тўғрисида”ги Қонуни. www.lex.uz.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2009 йил 24 ноябрдаги 14-сонли “Фуқаролик ишлари бўйича суд харажатларини унлириш амалиёти тўғрисида”ги қарори. www.lex.uz.
4. Doniyorbek, Davronov. “The Procedure and Grounds for Applying the Measure of Compulsory Attendance”. American Journal of Social and Humanitarian Research 3.7 (2022): 59–66.
5. Esenbekova P., F. Ibratova, and D. Davronov. “Legal issues of electronic evidence in the economic process”. Norwegian Journal of Development of the International Science 76-2 (2021): 20–24.
6. Faxriddinovna, Bebutova Zarnigor. “There are cases where a lawyer should be involved in civil proceedings: legal analysis of foreign experience”. Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3.8 (2022): 555–558.
7. Fakhreddinovna B.Z. The impact of family decisions on child psychology: legal and artistic interpretation // Interdiscipline innovation and scientific research conference. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 15–18.
8. Сулаймонова Н. МЕҲНАТГА ОИД НИЗОЛИ ИШЛАРНИ СУДДА КЎРИШНИНГ ПРОЦЕССУАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ //Международная конференция академических наук. – 2022. – Т. 1. – №. 30. – С. 17-20.
9. Сулаймонова Н.М. Судебные расходы в гражданском процессе: сравнительный анализ россии и узбекистана // Журнал правовых исследований. – 2019. – №. SPECIAL.
10. Хайрулина А. Альтернативные способы разрешения споров: современные механизмы защиты прав граждан в законодательстве Узбекистана // Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 6/S. – С. 167–179.
11. Asal X. (2022). Alternative Ways of Resolving Disputes in the Modern Legislation of Uzbekistan. American Journal of Social and Humanitarian Research, 3(7), 67–77.